

Wyrok z dnia 7 maja 2004 r., I CK 666/03

Oparcie zarzutu potrącenia na dowodach innych niż wskazane w art. 485 k.p.c. nie jest skuteczne także wtedy, gdy oświadczenie o potrąceniu złożone zostało przed doręczeniem odpisu nakazu zapłaty.

Sędzia SN Barbara Myszka (przewodniczący)

Sędzia SN Maria Grzelka

Sędzia SN Henryk Pietrkowski (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa "C.P.", spółki z o.o. w W. przeciwko "P.T.C.", spółce z o.o. w W. o zapłatę, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 7 maja 2004 r. kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 24 czerwca 2003 r. oddalił kasację.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 24 czerwca 2003 r. oddalił apelację strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 21 sierpnia 2002 r., na podstawie którego utrzymany został w mocy nakaz zapłaty zobowiązujący stronę pozwaną do zapłacenia stronie powodowej kwoty 89 917,79 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 6 sierpnia 2001 r.

W zarzutach od nakazu zapłaty strona pozwana nie kwestionowała istnienia wierzytelności przysługującej powodowej spółce, podniosła natomiast, że wierzytelność ta została umorzona przez potrącenie, które nastąpiło wskutek złożenia przez pozwaną spółkę stosownego oświadczenia woli w piśmie z dnia 14 sierpnia 2001 r.

Sądy obu instancji uznały, że skoro strona pozwana nie wykazała istnienia wierzytelności przedstawionej do potrącenia któryś z dokumentów wskazanych w art. 485 k.p.c., to zarzut potrącenia nie mógł odnieść skutku. Ograniczenia dowodowe zastrzeżone przepisem art. 493 § 3 k.p.c. obowiązują niezależnie od

tego, czy oświadczenie o potrąceniu zostało złożone przed wniesieniem zarzutów od nakazu zapłaty, czy dopiero w tym środku zaskarżenia.

Kasacja strony pozwanej oparta została na podstawie naruszenia przepisów postępowania – art. 385 i art. 493 § 3 k.p.c., a także przepisów prawa materialnego przez niezastosowanie art. 498 § 1 i 2 oraz art. 499 k.c. Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Według strony skarżącej, art. 493 § 3 k.p.c. zakazuje pozwanemu w postępowaniu nakazowym dokonywania potrącenia swojej nieudokumentowanej właściwie wierzytelności z wierzytelności dochodzonej przez powoda tylko w sytuacji, w której potrącenie (w znaczeniu materialnoprawnym) miałoby być dokonane dopiero po otrzymaniu przez pozwanego nakazu zapłaty wraz z odpisem pozwu. Innymi słowy, zdaniem strony pozwanej, art. 493 § 3 k.p.c. nie dotyczy sytuacji, w której potrącenie jako czynność materialnoprawna zostało już dokonane przez pozwanego przed doręczeniem mu nakazu zapłaty i odpisu pozwu, a więc przed powstaniem zawisłości sporu między stronami. Zdaniem skarżącej, przyjęcie stanowiska przeciwnego, zajętego przez oba orzekające Sądy, prowadzi do „sytuacji absurdalnej”, polegającej na tym, że utrzymany zostaje w mocy nakaz zapłaty, którym zasądzona jest nieistniejąca – umorzona na skutek potrącenia – wierzytelność, a ponadto pozwany zostaje pozbawiony możliwości powołania się na fakt potrącenia, mimo że zostało ono dokonane przed wydaniem nakazu zapłaty. Dokonana przez Sąd Apelacyjny interpretacja art. 493 § 3 k.p.c. stwarza – zdaniem strony pozwanej – sytuację, w której pozwany, nie mając innych zarzutów, musi pogodzić się z zasądzeniem od niego określonej kwoty objętej potrąceniem i uiścić ją powodowi, sam zaś nie będzie mógł dochodzić w odrębnym procesie swojej wierzytelności, gdyż na skutek dokonanego w przeszłości potrącenia wierzytelność uległa umorzeniu, co wynika z art. 498 i nast. k.c., a zatem jako nieistniejąca nie mogłaby stanowić podstawy skutecznego powództwa.

Odnosząc się do przytoczonych argumentów przede wszystkim stwierdzić należy, że ocena charakteru prawnego zarzutu potrącenia nie jest zależna od tego, czy oświadczenie woli o potrąceniu złożone zostało przed wszczęciem postępowania sądowego, czy też w czasie jego trwania, a także od tego, czy oświadczenie woli o potrąceniu oraz procesowy zarzut potrącenia mają swe źródło

w jednym oświadczeniu, czy też w dwóch odrębnych oświadczeniach. Podstawą zarzutu potrącenia jest zawsze twierdzenie pozwanego, że dochodzona od niego wierzytelność uległa umorzeniu wskutek potrącenia dokonanego najpóźniej w chwili zgłoszenia zarzutu. Pamiętać jednak należy, że dopóki twierdzenie to nie zostanie wykazane, dopóty pozwany ani sąd nie mogą przyjmować – jak uczyniła to strona pozwana – że retroaktywny skutek potrącenia nastąpił (art. 499 zdanie drugie k.c.). W związku ze zgłoszeniem zarzutu potrącenia sąd z reguły nie ograniczy się do badania samego faktu potrącenia, lecz ze względu na kwestionowanie przez powoda spełnienia przesłanek z art. 498 k.c. zbada zasadność potrącenia.

Powstaje kwestia, czy weryfikacja twierdzeń pozwanego o dokonaniu skutecznego potrącenia przebiegać będzie w ramach podjętej przez niego obrony, czy też akcji dochodzenia przez pozwanego własnego roszczenia. Odnosząc się do tego spornego w doktrynie zagadnienia, należy opowiedzieć się za koncepcją, według której zarzut potrącenia jest środkiem obrony pozwanego, a nie sposobem dochodzenia roszczenia (por. uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 6 września 1983 r., IV CR 260/83, OSNCP 1984, nr 4, poz. 59 oraz uchwały Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 1987 r., III CZP 69/87, OSNCP 1989, nr 4, poz. 64).

Podjęta przez pozwanego obrona musi odbywać się według reguł przyjętych w prawie procesowym. W postępowaniu nakazowym obrona, którą pozwany podejmuje przez zgłoszenie zarzutu potrącenia w zarzutach od nakazu zapłaty, została ograniczona przez wyeliminowanie potrącenia wierzytelności spornych o wątpliwej podstawie i wysokości. Ustawodawca uznał, że skoro powód żądając wydania nakazu zapłaty musiał udokumentować swoje roszczenie w sposób określony w art. 485 k.p.c., to pozwany, aby zniweczyć wydany nakaz zapłaty, musi również udowodnić swoje wzajemne wierzytelności w sposób przewidziany w tym przepisie (art. 493 § 3 k.p.c.). Takie rozwiązanie nie pozbawia pozwanego możliwości realizowania swoich wzajemnych roszczeń w innym postępowaniu. Twierdzenie pozwanego, że dochodzona od niego wierzytelność uległa umorzeniu wskutek dokonanego potrącenia, nie oznacza, że umorzenie w istocie nastąpiło. Twierdzenie takie, jeśli nie jest bezsporne, podlega – jak już zaznaczono – badaniu przez sąd.

W uchwale z dnia 20 listopada 1987 r., III CZP 69/87, Sąd Najwyższy stwierdził, że nieuwzględnienie zarzutu potrącenia nie stanowi przeszkody w dochodzeniu

wierzytelności objętej tym zarzutem w odrębnym postępowaniu. Tym bardziej nie można doszukiwać się takiej przeszkody w sytuacji, w której sąd – z powodów formalnych – w ogóle zarzutu potrącenia nie zbadał. Przytoczone argumenty prowadzą do wniosku, że oparcie zarzutu potrącenia na dowodach innych niż wskazane w art. 485 k.p.c., nie jest dopuszczalne, także wtedy, gdy oświadczenie o potrąceniu złożone zostało przed doręczeniem odpisu nakazu zapłaty.

Wobec tego, że kasacja okazała się niezasadniona, należało ją oddalić (art. 393¹² k.p.c.).